

**МУЗИКАЛНИ ПРЕВЪПЛЪЩЕНИЯ НА ЕДНО ЛИРИЧНО
ВДЪХНОВЕНИЕ – „NUR WER DIE SEHNSUCHT KENNT” ОТ ЙОХАН
ВОЛФГАНГ ФОН ГЪОТЕ**

Елвира Тодорова Матева

АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев” – Пловдив, старши преподавател, д-р

Резюме: Съществена част от овладяването на вокалните произведения е осъзнатото тълкуване и задълбочената интерпретация на константния съюз между текст и музика. В този контекст настоящата статия изследва влиянието на стихотворението „Nur wer die Sehnsucht kennt“ от романа „Вилхелм Майстер“ на Йохан Волфганг фон Гьоте върху редица композитори от края на XVIII и XIX век. Представени са различни музикални интерпретации на поетичния текст от композитори като Бетовен, Шуберт, Шуман, Чайковски и Метнер, като се изтъкват техните индивидуални стилови и емоционални характеристики.

Ключови думи: „Nur wer die Sehnsucht kennt“, Йохан Волфганг фон Гьоте, Вилхелм Майстер, вокална интерпретация, Бетовен, Шуберт, Шуман, Чайковски, Метнер

**MUSICAL SETTINGS OF A LYRICAL INSPIRATION – „NUR WER DIE
SEHNSUCHT KENNT” BY JOHANN WOLFGANG VON GOETHE**

Elvira Todorowa Mateva

AMDFA „Prof. Asen Diamadiev”, senior lecturer, PhD

Abstract: A significant aspect of mastering vocal works lies in the conscious interpretation and profound understanding of the enduring union between text and music. In this context, the present article examines the impact of the poem „Nur wer die Sehnsucht kennt” from Johann Wolfgang von Goethe’s novel Wilhelm Meister on a number of composers from the late 18th and 19th centuries. It presents various musical interpretations of the poem by composers such as Beethoven, Schubert, Schumann, Tchaikovsky, and Medtner, highlighting their distinctive stylistic and emotional characteristics.

Keywords: „Nur wer die Sehnsucht kennt“, Johann Wolfgang von Goethe, Wilhelm Meister, vocal interpretation, Beethoven, Schubert, Schumann, Tchaikovsky, Medtner

Въведение

В ежедневната педагогическа практика често се срещат произведения, които провокират у нас стремеж към откриване на нови семантични перспективи, информация и фактология, скрита в дълбочината на художествената изразност. В моята преподавателска дейност такъв артефакт се оказва романсът „Нет, только тот, кто знал“ от Пьотър Илич Чайковски. Това произведение се използва в практико-методическия аспект на обучението по пеене и често се изпълнява на концертни и конкурсни изяви.

Съществена част от овладяването на вокалните произведения е осъзнатото разбиране на „корелацията между текст и музика и защо тя е особено важна за качеството на изпълнението...“ (Дечева, 2024, с. 418) Художествено достоверното предаване на идейно-образното съдържание на вокалните произведения в голяма степен зависи от задълбочено навлизане в семантичните пластове на словесния текст, особено актуално когато текстът е на чужд за обучаемия език. От своя страна, образно-естетическата картина на музикалния изказ и интерпретационно-изпълнителската цялост се формират като звукова експресия на вербалната структура, ритмика и емоционалност на текста.

В анализа на този компонент от изграждането на художествено-смисловата концепция, преподавателят подпомага и може да повлияе на теориите на интелигентността на обучаемите (Дечева, 2023, с. 41), както и да активира увереност при изпълнението на творбите. Точно тук, в процеса на работа върху романса „Нет, только тот, кто знал“ от Чайковски се разкри своеобразната енигма. При превода на литературната основа се установи, че текстът е вдъхновен от стихотворението „Nur wer die Sehnsucht kennt“ („Само този, който познава копнежа“) от романа Вилхелм Майстер на Йохан Волфганг фон Гьоте, в свободен превод на Лев Александрович Мей.

Стихотворението „Nur wer die Sehnsucht kennt“ е източник на вдъхновение за много композитори сред които – Йохан Фридрих Райхар, Лудвиг ван Бетовен, Франц Шуберт, Роберт Шуман, Ахиллес Николаевич Алфераки, Пьотър Чайковски, Хуго Волф и други. Неговото емоционално съдържание и универсална тематика го правят особено подходящо за манифестация на разнообразни композиционни подходи.

В интернет пространството има редица чуждоезикови статии, осъществяващи анализ на различния музикален прочит на този поетичен свят, но в българската

музикално-теоретична област този факт остава малко известен. Тази статия се явява възможност за поднасяне на обобщаваща, синтезирана информация за творческата инвенция на композиторската мисъл, без да претендира за изчерпателност. Тя може да послужи като база за бъдещи изследвания и импулс за концертно представяне на разнородните индивидуализирани естетически звукообрази.

Поетичен извор на вдъхновение

Йохан Волфганг фон Гьоте работи над романа „Вилхелм Майстер“ дълъг период от време. Публикуван е два пъти след допълнителна редакция от самия писател – през 1795 и 1799 г. Въпреки, че във времето на създаване, творбата предизвиква разнородни реакции, тя безспорно е призната за един от най-великите „образователни романи“. „В едно свое писмо Фридрих Шилер възторжено възкликва: „Не мога да Ви опиша как ме вълнуват истината, красивият живот и естествената пълнота на тази творба!“ (https://bg.wikipedia.org/wiki/Вилхелм_Майстер)

Стихотворението „Nur wer die Sehnsucht kennt“ („Само този, който познава копнежа“) е ситуирано в първата част на романа (Години на Учение) и се изпълнява като дует от героите – стар арфист и италианското момиче Миньон. Героинята Миньон е 13-14 годишно момиче, спасено от протагониста Вилхелм Майстер и го съпътства в неговия път на самоусъвършенстване. В текстовия пласт на сюжетното развитие, „Nur wer die Sehnsucht kennt“ активира звуковата материя на песен в момент, в който Вилхелм се възстановява от рани, нанесени му от разбойници. Съдържанието на песента резонира с неговото физическо и емоционално състояние.

Структурата на стихотворението-песен впечатлява със своя сбит и концентриран изказ. Поетичният текст е изграден от дванадесет стиха във формата на един куплет. Първите два стиха се повтарят в края на стихотворението, един вид го рамкират, с което Гьоте набляга на основния емоционален контекст – болка от самотата и изгарящия копнеж.

Оригинален текст и превод на стихотворението на Гьоте:

Nur wer die Sehnsucht kennt

*Nur wer die Sehnsucht kennt
Weiß, was ich leide!
Allein und abgetrennt
Von aller Freude,
Seh ich ans Firmament
Nach jener Seite.
Ach! der mich liebt und kennt,
Ist in der Weite.
Es schwindelt mir, es brennt
Mein Eingeweide.
Nur wer die Sehnsucht kennt
Weiß, was ich leide!*

Само който копнежа познава

*Само който копнежа познава,
знае болката в моята гръд!
Нищо вече не ме утешава,
в самота отминава денят.
Небосводът в звезди засиява,
а очите ми пак се стремят
все натам, накъдето тогава
моят мил се отправя на път.
Ден след ден горестта ме сломява,
в мене сякаш огънове горят.
Само който копнежа познава,
знае болката в моята гръд!*

(Превод Любомир Илиев, Гьоте, 1981, с. 237-238)

Многоликост на композиторска интерпретация

На сайта LiederNet, (https://www.lieder.net/lieder/get_text.html?TextId=17759) който е безценен ресурс за любителите на Lied и романтичната вокална музика, може да се види големия брой композитори, които са били привлечени от въздействащите смислово-съдържателни и емоционални пластове, заложи в стихотворението на Гьоте. В следващата таблица са посочени част от тях: (Таблица 1)

Композитори на песента „Nur wer die Sehnsucht kennt“

(https://www.lieder.net/lieder/get_text.html?TextId=17759)

Таблица 1

Композитор	Години на раждане и смърт	Заглавие на песен	Година на публикуване/създаване
Франц Данци	1763–1826	Nur wer die Sehnsucht kennt	около 1803 г.
Лудвиг ван Бетовен	1770–1827	Sehnsucht	WoO 134
Игнац фон Мозел	1772–1844	Sehnsucht	около 1820/1 г.
Йохан Антон Андре	1775–1842	Sehnsucht	около 1818/1819 г.
Конради Кройцер	1780–1849	Nur wer die Sehnsucht kennt	Op. 75 No. 1 (1818?)
Карл Лоеве	1796–1869	Sehnsucht	Op. 9 No. 5 (1818?)
Франц Шуберт	1797–1828	Nur wer die Sehnsucht kennt	D. 877, No. 4

Йозеф Клайн	1802–1862	Mignon	1836 г.
Леополд Ленц	1803–1862	Nur wer die Sehnsucht kennt	Op. 12 No. 7 (1832)
Роберт Шуман	1810–1856	Nur wer die Sehnsucht kennt	Op. 98a, No. 2
Франц Лист	1811–1886	Mignons Lied	S. 275
Густав Флюгел	1812–1900	Mignon	Op. 3 No. 2 (1842)
Йозефина Ланг	1815–1880	Mignons Klage	1835 г.
Пьотър Илич Чайковски	1840–1893	Нет, только тот, кто знал	Op. 6, No. 6
Зденко Антонин Вацлав Фибих	1850–1900	Lied der Mignon	H. 134 No. 2 (1871)
Карл Август Хеймман-Райник	1854–1922	Nur wer die Sehnsucht kennt	1882 г.
Катаринос Елинг	1858–1942	Nur wer die Sehnsucht kennt	
Карл Теодор Флодин	1858–1925	Nur wer die Sehnsucht kennt	
Хуго Волф	1860–1903	Nur wer die Sehnsucht kennt	Goethe-Lieder, No. 6
Бернхард Десау	1861–1923	Sehnsucht	Op. 2 (1884 г.)
Емануел Моор	1863–1931	Nur wer die Sehnsucht kennt	Op. 13 No. 14 (1890)
Густав Йенер	1865–1920	Nur wer die Sehnsucht kennt	Op. 7 No. 2 (1900)
Николай Карлович Метнер	1880–1951	Mignon	Op. 18 No. 4 (1908–9)
Ханс Флейшер	1896–1981	Nur wer die Sehnsucht kennt	Op. 78 No. 7 (1923)

Кратък сравнителен анализ на стилистични различия

Както бе отбелязано по-горе, тази статия прокарва път към едно по-задълбочено изследване на феномена „Nur wer die Sehnsucht kennt”. Това е основание тук да бъдат представени образци на една част от по-известните музикални презентации.

Йохан Фридрих Райхардт (1752–1814) и Карл Фридрих Целтер (1758–1832)

Йохан Райхардт и Карл Целтер са били в близки отношения с Гьоте и са едни от първите композитори, които създават вокална музика по текстовете на поета. Песента „Nur wer die Sehnsucht kennt” на Карл Целтер е част от вокалния албум „12 песни”, Z. 120 (публикувана 1796), а „Музиката към текста на песента на Йохан Фридрих Райхард от 1795 г. е поръчана и одобрена от самия Гьоте. Всъщност, още първото издание на „Години на Учение“ на „Вилхелм Майстер” включва музиката на Райхардт за всички песни в романа – общо осем.” (Ruben Adriaan, 2020, с.10)

Версиите и на двамата композитори се отличават с красива кантилена, семпла хармония и ясна мелодична линия, която следва ритъма на литературния текст. Те се явяват особено ценни като образец на зараждащия се немски Lied като жанр.

Лудвиг ван Бетховен (1770–1827)

Бетховен композира няколко песни по текстове от „Вилхелм Майстер“, включително и четири варианта на „Nur wer die Sehnsucht kennt“ WoO. 134 (1808). Тези четири песни са изключително кратки, по-скоро са музикални ескизи тип хайку. Три от тях (№1,2 и 4) са в минорна тоналност (g moll) и една (№3) в мажорна (Es dur). Естественото предпочитание към минорната тоналност се свързва с изказа на тъга, носталгия и копнеж. Въпреки че музиката не съдържа сложни модуляции, избраната тоналност (g moll) създава усещане за печал и непълнота, което точно отразява динамиката на текста – търсене и копнеж за споделена радост. Вокалните партии на песните са ситуирани в средния и нисък регистри, което фокусира още по-силно усещането за страдание.

Франц Шуберт (1797–1828)

През целия си, кратък, живот, Шуберт е привлечен от творчеството на Гьоте. Това проличава от многобройните песни върху текстове на поета. Особен интерес проявява към стихотворенията от романа „Влхлем Майстер“. Вдъхновен от образа на Миньон, композитора създава няколко варианта, шест на брой, върху „Nur wer die Sehnsucht kennt“. Музикалната чувствителност на Шуберт непрестанно тълкува и подтиква не само към нови интонационни претворявания, но и към различни ансамблови комбинации. „През 1827 г. издателят Антонио Диабели издава четири от тези „Песни на Миньон“ като опус 62 на Шуберт (сега каталогизиран като D. 877), озаглавявайки ги „Gesänge aus Wilhelm Meister von Goethe.“ (<https://mozart2006.de/2018/08/10/interpretare-il-lied-nur-wer-die-sehnsucht-kennt-op-62-n4-di-franz-schubert/>). Първата песен от цикъла е за ансамблов състав – дует, а последната е за солово изпълнение.

Op. 62 – D 877, Song cycle *Gesänge aus „Wilhelm Meister“* (1826)

1. „Mignon und der Harfner“ [„Nur wer die Sehnsucht kennt“] for two voices and piano (5th setting)
2. „Lied der Mignon“ [„Heiß mich nicht reden, heiß mich schweigen“] for voice and piano (2nd setting)
3. „Lied der Mignon“ [„So laßt mich scheinen, bis ich werde“] for voice and piano (3rd setting)

4. „Lied der Mignon” [„Nur wer die Sehnsucht kennt”] for voice and piano (6th setting)

Тези последни композиции на Шуберт са предшествани от по-ранни варианти на стихотворението „Nur wer die Sehnsucht kennt”:

- **D 310**, Song „Sehnsucht” [„Nur wer die Sehnsucht kennt”] for voice and piano (1815, 1st setting; 1st and 2nd versions)
- **D 359**, Song „Sehnsucht” [„Nur wer die Sehnsucht kennt”] for voice and piano, *Lied der Mignon* (1816, 2nd setting)
- **D 481**, Song „Sehnsucht” [„Nur wer die Sehnsucht kennt”] for voice and piano, *Lied der Mignon* (1816, 3rd setting)
- **D 656**, Quintet „Sehnsucht” [„Nur wer die Sehnsucht kennt”] for two tenors and three basses (1819, 4th setting)

Общото за песните е звукова кантилена, разкриваща копнежа и нежната печал на интимната изповед. Клавирният акомпанимент подчертава емоционалните вълнения на вокалния изказ чрез непрестанни модуляции, хроматични ходове и контрастни метроритмични решения.

Роберт Шуман (1810–1856)

Първата песен, композирана от Шуман и свързана с персонажа Миньон е „Mignon” („Kennst du das Land?”) от цикъла „Liederalbum für die Jugend” Op. 79, 1849. В последствие тя е включена във вокалния цикъл „Lieder und Gesänge aus Wilhelm Meister“, op. 98a, където под №3 отново се появява образът на Миньон и нейния изгарящ копнеж в „Nur wer die Sehnsucht kennt“.

В песента „Nur wer die Sehnsucht kennt“, чрез бавното темпо (*Langsam, sehr gehalten*) и декламационно изградените вокални фрази, които са наситени с динамични нюанси, Шуман пресъздава широк спектър от емоционални багри. Прави впечатление, подобно на Бетовеновите три варианта, избора на минорната тоналност *g moll*. Но тук, романтичната изява на *g moll* с постоянните хармонични отклонения в пулсиращата триолова ритмична организация на клавирната партия, насища магнитута на експресията и психологическата дълбочина в израза на копнеж.

Интересен е фактът, че Ференц Лист създава няколко транскрипции за пиано на песни на Шуман и една от тях е на „Nur wer die Sehnsucht kennt“. (1874)

Пьотър Чйковски (1840-1893)

Една от най-известните и изпълнявани вокални творби върху „Nur wer die Sehnsucht kennt“ е романсът „Нет, только тот, кто знал“ на Пьотър Илич Чайковски. Поетичната основа на романса е свободен превод на стихотворението-песен на Гьоте от Лев Александрович Мей. Преводът на Мей е публикуван под заглавието „Песен на арфиста“ и оригиналният изказ е променен. Смесово-съдържателната палитра на чувства се разкрива от името на мъж, което се отразява в теситурното разположение на вокалния релеф, предполагащ изпълнение от ниски гласове. Това предопределя първенството му в репертоара на ниските мъжки гласове и по-рядко от мецосопрани.

Романсът е част (№6) от цикъл романси оп. 6, който е считан за първата ярка заявка на творческата индивидуалност на композитора. „Нет, только тот, кто знал“ е изпълнен с голямо вътрешно напрежение, пресъздадено от непрекъснатата синкопирана акордова пулсация в клавирната партия и преобладаване на минорните цветове, въпреки Des-dur тоналност.

Основната тема звучи благородно и страстно първо в пианото, след което се провежда във вокалната партия. В кулминацията на творбата клавирната и вокалната партии се сливат в експресивен диалог, подчертаващ вътрешната интензивност на страдание.

Николай Метнер (1880-1951)

Николай Метнер може да се определи като универсален музикален професионалист – прекрасен композитор, пианист–изпълнител и педагог. „Цялата същност на композитора и пианист Метнер е насочена към служене в „храма“ на музикалното изкуство.“ (Мирчев, 2017, с. 58) Като композитор, предпочитанията му са към клавирната и вокалната музика. От значителното камерно-вокално наследство на Метнер, може да се направи заключение, че стиховете на Гьоте са привлекателни за композитора. Три вокални албума са изцяло върху стихотворенията на поета – оп. 6, оп. 15 и оп. 18.

Песента „Миньон“ е №4 от вокалния цикъл „Шест песни по стихове на Гьоте“ оп. 18. Николай Метнер, за разлика от своя сънародник Чайковски, избира за литературна основа на своята песен не превода на Лев Мей, а оригиналното немско стихотворение на Гьоте. Дали повлиян от изказа на Чайковски или в търсене на активиращ динамиката на наситена тъга похват, той също организира клавирната фактура в изявата на синкопирания ритъм, но за разлика от Чайковски, избира „тъмната“ минорна, силно

наситена бемолна тоналност – es moll. Въпреки скоковете на интервал секста в началото на всяка вокална фраза, мелодичният контур е изграден в плавното движение на постепенни възходящи или низходящи ходове. В края на песента низходящо полутоново движение, насища звуковата чувствителност с кодиран трагизъм.

Заклучение

Стихотворението „Nur wer die Sehnsucht kennt“ е пример за това как емоционалния и смислов магнитут, вложен в един поетичен текст може да импулсира индивидуалния почерк и въображение на различни творчески личности. В случая, конкретното стихотворение на Гьоте се утвърждава като едно от най-музикално интерпретираните текстове в немската литература. Творческата трансформация на композиторите се проявява в многопластова палитра на индивидуализиран стил и емоционален почерк, което прави всяка творба уникална. Песните върху „Nur wer die Sehnsucht kennt“ са неизменна част от репертоара на вокалните изпълнители и са вдъхновение за анализ както в литературен, така и в музикален контекст.

Използвана литература

1. Гьоте, Йохан Волфганг (1981) Избрани творби. Том 5. Вилхелм Майстер – Години на Учение. София: НАРОДНА КУЛТУРА
2. Дечева, Калина (2024). Становището на някои автори за единството между текст и музика в музикално-сценичното произведение // Сборник Пролетни научни четения АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев” – Пловдив, ISSN 1314-7005 (Print), ISSN 2738-7720 (Online)
3. Дечева, Калина (2024). Теория за мотивацията на Карол Дук и нагласите на ума в обучението по английски език на студенти по изкуствата // Сборник Пролетни научни четения АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев” – Пловдив, ISSN 1314-7005 (Print), ISSN 2738-7720 (Online)
4. Мирчев, Борис (2017). Педагогическата дейност на Николай Метнер // Сборник Пролетни научни четения АМТИИ „Проф. Асен Диамандиев”
5. Ruben Adriaan. (2020) Independence of the composer from the poet’: A comparative analysis of eight settings of Goethe’s *Nur wer die Sehnsucht kennt*. Master’s Thesis

6. https://bg.wikipedia.org/wiki/Вилхелм_Майстер
7. https://www.lieder.net/lieder/get_text.html?TextId=17759
8. <https://mozart2006.de/2018/08/10/interpretare-il-lied-nur-wer-die-sehnsucht-kennt-op-62-n4-di-franz-schubert/>